

Kiivanen

17.10.2002

LASTEN KANSSA TYÖSKENTELEVIEN RIKOSTAUSTAN SELVITTÄMINEN

SISÄLLYS

1	Lain tarkoitus	2
2	Lain voimaantulo ja palvelussuhteet	2
2.1	Voimaantulovaiheeseen liittyviä tilanteita palvelussuhteissa	3
3	Lyhyt (enintään 3 kk) toiminta tehtävissä, menettelyä ei sovelleta.....	3
4	Työnantajan velvollisuudet tehtävien arvioimiseksi ja rikosrekisteriotteen pyytämiseksi	4
4.1	Ehdollinen valinta.....	5
5	Mitä on lasten kanssa tehtävä työ	5
5.1	Määritelmä	5
5.2	Koulukuljetukset.....	7
6	Muut sopimussuhteet ja selvittämisvelvolliset	7
7	Kunta toimeksiantajana.....	8
8	Hakuilmoitus, otteen hankkiminen, käsittely, päätöksenteko ja otteen palauttaminen ...	8
9	Mitä tietoja rikosrekisteriotteesta ilmenee.....	9
10	Rikosrekisteriotteen tilaaminen	10
11	Rangaistussäännökset.....	11
12	Loppuarviointia	12
	Rikosrekisteriotteen hakemuslomake.....	13

Kiivanen

17.10.2002

LASTEN KANSSA TYÖSKENTELEVIEN RIKOSTAUSTAN SELVITTÄMINEN

Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (504/2002)
Laki rikosrekisterilain 6 ja 7 §:n muuttamisesta (505/2002)
HE 3/2002 vp

1

Lain tarkoitus

Vuoden 2003 alusta tulee voimaan uusi laki menettelystä, jolla lasten kanssa työskentelemään valittavien henkilöiden rikostaustaa voidaan tietyin edellytyksin selvittää (jäljempänä rikostaustan selvittämislaki). Lain tarkoituksena on suojella alaikäisten eli alle 18 -vuotiaiden henkilökohtaista koskemattomuutta ja edistää heidän henkilökohtaista turvallisuuttaan. Lain tavoitteena on vähentää lasten riskiä joutua seksuaalisesti hyväksikäytyksi, väkivallan kohteeksi tai houkutelluksi huumausaineiden käyttöön. Laki edistää osaltaan lasten oikeutta turvalliseen kasvu- ja opiskeluympäristöön. Erillislaissa ja siihen liittyvässä rikosrekisterilain muutoksessa on säädetty menettelystä, jolla alaikäisten kanssa työskentelemään valittavien henkilöiden rikostaustaa selvitetään. Selvittäminen tapahtuu siten, että työnantaja (tai muu selvitysvelvollinen, ks. jäljempänä kohta 6) pyytää henkilöä, jota ollaan ottamassa/nimittämässä laissa tarkoitettuun työhön tai jolle ollaan osoittamassa laissa tarkoitettuja tehtäviä, toimittamaan itseään koskevan rikosrekisteriotteen nähtäväksi ennen työsopimuksen/nimittämisen tekemistä tai tehtävien antamista.

2

Lain voimaantulo ja palvelussuhteet

Laki tulee voimaan 1.1.2003. Lakia sovelletaan sekä työsuhteessa että virkasuhteessa tehtävään työhön. Näin ollen työsopimuslaissa, merimieslaissa ja kotitaloustyöntekijäin työsuhteesta annetussa laissa säädettyt työsuhteet sekä oppisopimussuhde, josta säädetään ammatillisesta koulutuksesta annetussa laissa, ovat po. lain piiriin kuuluvia työsuhteita. Rikostaustan selvittämismenettely koskee siis työnantajasta riippumatta kaikkia työsuhteeseen otettavia henkilöitä laissa säädettyin edellytyksin. Laki koskee myös kuntien ja kuntayhtymien viranhaltijoita ja valtion virkamiehiä. Rikostaustan selvittämismenettelyn ulottaminen kirkon viranhaltijoihin edellyttää menettelyn säätämisestä kirkkolaissa. Kirkolliskokous hyväksyi toukokuussa 2002 ehdotuksen rikostaustan selvittämismenettelyn ulottamisesta myös kirkon viranhaltijoihin ja kirkkolain muutos on valmisteilla.

Ilman työsuhdetta tapahtuva vapaaehtoinen kansalaistoiminta esimerkiksi järjestöissä ei kuulu menettelyn piiriin. Mikäli vapaaehtoistoiminnan alalla tehdään työtä työsuhteessa toimien, laki luonnollisesti tulee sovellettavaksi.

Lakia sovelletaan myös eräissä muissa tilanteissa ja sopimussuhteissa työ- ja virkasuhteiden lisäksi (ks. jäljempänä kohta 6).

Kiivanen

17.10.2002

2.1

Voimaantulovaiheeseen liittyviä tilanteita palvelussuhteissa

Laki ei koske voimaantuloajankohtana 1.1.2003 palveluksessa jo olevia, vaikka he työskentelisivät laissa tarkoitetuissa tehtävissä. Menettelyä ei sovelleta heihin myöskään siinä tilanteessa, että työskentelypaikka/toimintayksikkö saman työnantajan palveluksessa vaihtuu.

Sen sijaan annettaessa voimaantuloajankohdan jälkeen palveluksessa jo olevalle ensimmäistä kertaa laissa tarkoitettuja tehtäviä, ote tulee pyytää nähtäväksi.

Näin ollen, jos lasten kanssa tehtävässä työssä henkilön palvelussuhde on ehtinyt alkaa ennen lain voimaantuloa ja jatkuu keskeytymättömänä lain voimaantulon jälkeen, menettelyä ei sovelleta. Kyse voi olla myös palvelussuhteesta, jossa po. tehtävissä väliaikaisena/määräaikaisena toimiva otetaan/valitaan toistamiseen taikka vakinaistetaan näihin tehtäviin ja palvelussuhteeseen ei tule päivänkään katkosta.

Lain voimaantulon jälkeen tapahtuvia uusia rekrytointeja menettely koskee. Jos siis henkilö vaihtaa työnantajaa esimerkiksi siirtymällä kunnan palveluksesta toiseen kuntaan taikka kunnasta kuntayhtymään, uuden työnantajan tulee pyytää henkilöltä nähtäväksi rikosrekisteriote ennen henkilön ottamista tai nimittämistä. Saman työnantajan palveluksessa olevan, otteen jo kertaalleen toimittaneen henkilön ei tarvitse toistamiseen esittää otetta nähtäväksi.

Jos henkilön palvelussuhde laissa tarkoitetuissa tehtävissä päättyy ja hän tauon jälkeen palaa uudestaan saman työnantajan palvelukseen samoihin tai muutoin laissa tarkoitettuihin tehtäviin, henkilön tulee rikosrekisteriotteen kelpoisuusvaatimuksesta johtuen (ei saa olla 6 kuukautta vanhempi) esittää uusi ote.

Rikostaustan selvittämismenettely ei tule sovellettavaksi ennen lain voimaantuloa aloitettuihin rekrytointeihin tai vireillä oleviin asioihin viranomaisessa. Tämä, hallituksen esityksen perusteluista ilmenevä kohta voi käytännössä tarkoittaa tilannetta, että hakumenettely aloitetaan tämän vuoden puolella ja valinta/vaali toimitetaan vielä tämän vuoden aikana, mutta virantoimitus alkaa voimaantuloajankohdan 1.1.2003 jälkeen. Mikäli hakumenettelyyn on ryhdytty tämän vuoden puolella, mutta valinta/vaali suoritetaan vuodenvaihteen eli lain voimaantuloajankohdan jälkeen, menettelyä ei myöskään lain nojalla tarvitse soveltaa, koska rekrytointi on aloitettu ennen lain voimaantuloa. Jos jostain syystä katsottaisiin tarpeelliseksi selvittää rikostaustatiedot, tulisi hakuilmoituksessa ilmetä tämä eli säännöksiä tulee soveltaa kokonaisuudessaan.

3

Lyhyt (enintään 3 kk) toiminta tehtävissä, menettelyä ei sovelleta

Lakia ei kuitenkaan sovelleta, jos po. tehtävät kestävät yhden vuoden aikana yhteensä enintään kolme kuukautta. Menettelytavat kolmen kuukauden määräajan laskemisessa ja kulumisessa sekä otteen nähtäväksi pyytämisessä ovat seuraavat:

Jos henkilöllä on useita alle kolme kuukautta kestäviä määräaikaisia työ- tai virkasuhteita samaan työnantajaan, ote on pyydettävä siinä vaiheessa, kun työ- tai virkasuhteitten yhteenlaskettu kesto vuoden aikana ylittää yhteensä kolme kuukautta. Vuodella ei tar-

Kiivanen

17.10.2002

koiteta kalenterivuotta, vaan aika lasketaan ensimmäisen työ- tai virkasuhteen alkamisesta eteenpäin. Työnantajan on siis samaa henkilöä uudelleen palkattaessa tarkistettava, kuinka pitkän ajan tämä on uuden työ- tai virkasuhteen alkamista edeltävän vuoden aikana työskennellyt työnantajan palveluksessa sellaisissa tehtävissä, joita kyseessä oleva menettely koskee. Jos kolmen kuukauden aika täyttyy uuden palvelussuhteen alkaessa tai sen aikana, henkilön on työnantajan vaatimuksesta esitettävä rikosrekisteriote ennen palvelussuhteen alkamista. Koska rikosrekisteriotteen kelpoisuus aika on kuusi kuukautta, usein toistuvissa lyhytaikaisissa palvelussuhteissa toimiva henkilö voi käyttää jo aiemmin esittämänsä otetta, kunhan se ei ole kuutta kuukautta vanhempi.

Kuntasektorilla voi olla aloja ja yksiköitä (esim. opetussektori), joissa samat henkilöt toimivat lyhytaikaisissa sijaisuuksissa vuoden aikana ja joissa kolmen kuukauden ajanjakso oletettavasti jossain vaiheessa täyttyy. Mahdollisesti vaadittavan rikosrekisteriotteen saamiseksi voidaan sijaishenkilöstöä etukäteen informoida lain mukaan vaadittavan rikosrekisteriotteen esittämisvelvoitteesta, jolloin sijaisuuksiin nopeasti tarvittava henkilö voisi puolestaan etukäteen hankkia otteen.

Osa-aikaisuudella ei ole merkitystä soveltamisen kannalta, vaan määräyksen pituus ratkaisee.

4

Työnantajan velvollisuudet tehtävien arvioimiseksi ja rikosrekisteriotteen pyytämiseksi

Työnantaja on rikostaustan selvittämislain nojalla velvollinen arvioimaan jo ennen tehtävän avoimeksi ilmoittamista ja hakuilmoitusta, kuuluuko avoinna oleva tehtävä, työ tai virka rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin. Laissa ei luetella erikseen ammattinimikkeitä tai muita yksiselitteisiä perusteita menettelyn piiriin tulevien henkilöiden rajauksiksi.

Työnantaja veloitetaan selvittämään lasten kanssa työskentelevien henkilöiden rikostausta. Työnantajan on pyydettävä henkilöltä nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä silloin kun kyseessä on työ- tai virkasuhde, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa (ks. tarkemmin jäljempänä kohta 5). "Pysyväisluontoisesti" ja "olennaisesti" -ehtojen tulee molempien täyttää. Arvio tulee tehdä työtä ja tehtäviä annettaessa olevan tilanteen mukaan.

Rikosrekisteriotteesta tulee selvittää, onko henkilö tuomittu rikoslain nojalla sukupuoliseiveellisyyttä loukkaavasta teosta, seksuaalirikoksesta, törkeästä henkeen tai terveyteen kohdistuneesta rikoksesta tai huumausainerikoksista (ks. jäljempänä kohta 9).

Menettely koskee siis vain sitä henkilöä, joka on tullut tehtävään valituksi. Kaikkien tehtävästä kiinnostuneiden hakijoiden ei siis edellytetä toimittavan otetta hakemuksensa liitteenä, vaan ote pyydetään nähtäväksi ainoastaan siltä henkilöltä, jota ollaan valitsemassa ao. tehtävään. Näin ollen työsopimus voidaan solmia tai henkilön nimittäminen tehdä vasta sen jälkeen, kun ote on toimitettu työnantajan nähtäväksi ja työnantaja on voinut otteen tiedot nähtyään suorittaa valmistelun loppuun. Otteen esittäminen on siten osa valintamenettelyä, joten virka- tai työsuhde voi syntyä vasta, kun työnantajan edellyttämä ote on esitetty.

Kiivanen

17.10.2002

Annettaessa palvelussuhteessa olevalle ensimmäisen kerran laissa tarkoitettuja tehtäviä, ote tulee pyytää nähtäväksi, kuten edellä kohdassa 2.1. on yksityiskohtaisemmin selostettu. Mikäli henkilö ei toimita itseään koskevaa otetta eikä työnantaja näin ollen voi varmistua taustatiedoista, työnantajan harkintaan jää, voidaanko tehtäviä lainkaan antaa ja miten työoikeudellisesti tilannetta työnantajan ja työntekijän välisessä oikeussuhteessa sen jälkeen tulee arvioida.

4.1

Ehdollinen valinta

Jollei kunnan tai kuntayhtymän virkaa täytettäessä ole käytettävissä rikosrekisterinotetta, valinta on suoritettava ehdollisena ja valinnan vahvistaminen on ratkaistava vasta siten, kun ote on esitetty. Virkaan ehdollisesti valitun on esitettävä nähtäväksi rikosrekisterinote viimeistään 30 päivän tai viran täyttävän viranomaisen erityisestä syystä myöntämän pidemmän määräajan kuluessa valitsemispäätöksen tiedoksisaannista lukien uhalli, että valinta muutoin raukeaa. Valinnan vahvistamisesta tai sen raukeamisesta päättää ehdollisen valinnan suorittanut viranomainen tai vahvistamisesta asianomainen alempi täytäntöönpanoviranomainen.

5

Mitä on lasten kanssa tehtävä työ

5.1

Määritelmä

Tätä lakia sovelletaan työ- tai virkasuhteessa työhön, johon pysyväisluontoisesti ja olennaisesti kuuluu ilman huoltajan läsnäoloa tapahtuvaa alaikäisen kasvatusta, opetusta, hoitoa tai muuta huolenpitoa taikka muuta työskentelyä henkilökohtaisessa vuorovaikutuksessa alaikäisen kanssa. (2 §:n 1 mom.)

Alaikäisellä tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole vielä täyttänyt 18 vuotta.

Ammattinimikkeitä tai muita yksiselitteisiä perusteita menettelyn piiriin tulevien henkilöiden piirin rajaamiseksi ei säännöksessä luetella, vaan kysymyksessä olevilla toimialoilla toimivien työnantajien tulisi määritellä ne työtehtävät, jotka kuuluisivat ehdotetun menettelyn piiriin.

"Pysyväisluontoisesti" ja "olennaisesti" -ehtojen tulee molempien täytyä. Arvio tehdään työtä ja tehtäviä annettaessa olevan tilanteen mukaan, kuten edellä on todettu. Ts. vaikka jotkut alat, yksiköt ja ammattiryhmät ovat selkeästi niitä, joita rikostaustan selvittämismenettely koskee, voi työnantaja joutua arvioimaan esimerkiksi kiinteistö-, siivous- tai muun avustavan henkilökunnan osalta, täytyvätkö tosiasiallisesti tehtävässä kriteerit rikostaustan selvittämismenettelylle; vrt. henkilö jatkuvasti tekemisessä samojen lasten kanssa, yhteisö voi toimia periaatteella, jonka mukaan kaikilta yhteisön aikuisilta odotetaan osallistumista vuorovaikutukseen lasten kanssa jne.

Lasten ja nuorten parissa mm. kasvatusta, opetusta ja hoitotehtävissä työskentelee kuntasektorilla arviolta runsas neljännes koko sen henkilöstöstä. Lain soveltaminen tulee siis keskeisesti kohdentumaan kuntasektorille.

Kiivanen

17.10.2002

Alla olevassa esimerkinomaisessa luettelossa on HE:stä ilmenevän lisäksi tarkasteltu kuntasektorin henkilöstöä, mitä työtä, toimintoja ja henkilöitä (nimikkeitä) rikostaustan selvittelymenettely tulisi koskemaan ja mitkä jäisivät sen ulkopuolelle.

Menettely koskee:

- opetushenkilöstö
  - esiopetus, perusopetus, lukiokoulutus, toisen asteen ammatillinen koulutus (kohdistuu alle 18-vuotiaisiin)
- päivähoidon hoito- ja kasvatushenkilöstö
- lastensuojelun laitoshuollon hoito- ja kasvatushenkilöstö
- yksityisten perhekotien hoito- ja kasvatushenkilöstö
- nuorisotoimen ohjaushenkilöstö
- liikuntatoimen ohjaushenkilöstö (osittain)
- sairaaloiden lastenosastojen ja lastenpsykiatristen ja nuorisopsykiatristen osastojen hoitohenkilökunta
- lastensuojelulaitoksen tai sisäoppilaitoksen tekninen tai hallinnollinen henkilökunta (2 § 1 mom. kriteerien täytyminen)
- koulujen ja lastensuojelulaitosten sosiaalityöntekijät ja psykologit (2 § 1 mom. kriteerien täytyminen)
- kouluavustaja, koulunkäyntiavustaja, henkilökohtainen avustaja, koulukuraattori

Menettely ei koske:

- lapsi vanhempansa seurassa
- työ kohdistuu samanaikaisesti sekä aikuisiin että lapsiin
  - esimerkiksi uimahallinvalvoja
- kestää tietyn lyhyen (HE: esim. viikko) ajan (pysyväisluontoisuus ei täyty)
- yhteydenpito lapseen on satunnaista tai vastaanottotoiminnan luonteista ja voidaan olettaa, ettei lapsen ja työntekijän välille synny sellaista henkilökohtaista tai luottamuksellista suhdetta, joka voisi johtaa esimerkiksi seksuaaliseen hyväksikäyttöön tai houkutteluun huumausaineiden kokeiluun, esimerkkejä:
  - lääkärin vastaanottotilanteet
  - virastossa työskentelevän sosiaalityöntekijän työ
  - kasvatus- ja perheneuvolassa tehtävä työ
  - lastenneuvolatoiminta
  - kirjastot
- yliopistolain ja ammattikorkeakouluopinnoista annetun lain mukaisia tehtäviä hoitamaan hakeutuvat
- ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain mukaisia tehtäviä hoitamaan hakeutuvat
- perusopetuslain 46 §:ssä tarkoitettu muu kuin oppivelvollisten opetus (rajoittuu pääasiassa 18 v täyttäneisiin oppivelvollisuusiän ylittäneisiin aikuisopiskelijoihin)

Kiivanen

17.10.2002

- opiskelijoiden työharjoittelu ja muu opiskelu käytännön työtehtävien yhteydessä
- vapaaehtoinen kansalaistoiminta

5.2

Koulukuljetukset

Kunnan ja koulukuljetuksia hoitavan liikennöitsijän kanssa tehdään yksityisoikeudellinen sopimus. Liikennöitsijä on tarvinnut toiminnalleen luvan, mutta kuntaan nähden hän on yrittäjä, joka saa korvauksen kuljetustehtävistä. Liikenneluvan myöntämisen edellytyksenä on hyvämaineisuus ja lisäksi henkilön on oltava "muutoinkin sopiva". Lausuntoa antaessaan poliisipiirit myös käytännössä kysyvät usein rikosrekisteritiedot ja lisäksi käyttänevät poliisin rekisteritietoja, joten tältä osin kontrolli on tiukka.

Liikennöitsijällä voi puolestaan olla palveluksessaan kuljettaja/kuljettajia ("renki"), jotka työoikeudellisesti ovat työsuhteessa yrittäjään. Kuljettajana toimiminen edellyttää niinkään lupaa, josta on säädetty ajokorttiasetuksen 36–38 §:ssä. Luvan ehtona on mm. että henkilöä ei henkilökohtaisten ominaisuuksiensa takia ole pidettävä tehtävään sopimattomana. Oikeusrekisterikeskuksen mukaan tätä on tulkittu siten, että henkilön on oltava rikosrekisterilain 4a §:n 2 kohdan tarkoittamalla tavalla luotettava, ja rikosrekisteritiedot on ohjeistettu annettavaksi poliisille, jos niitä pyydetään. Poliisi käyttänee tätäkin lupaa antaessaan myös omia rekistereitään.

Taksi- ja liikennelupa-asioiden oma tarkistamismenettely perustuu siis alaa koskevaan lainsäädäntöön ja noudatettuun oikeuskäytäntöön.

Jos siis liikennöitsijällä on palveluksessaan työntekijä/työntekijöitä, joiden työhön puolestaan sisältyy säännöllisiä koulukuljetuksia, liikennöitsijä työnantajana on velvollinen huolehtimaan rikostaustan selvittämismenettelystä.

6

Muut sopimussuhteet ja selvittämismenettelyt

Myös muussa kuin työ- tai virkasuhteessa tapahtuvaan toimintaan laissa tarkoitetuissa tehtävissä sovelletaan rikostaustan tarkistamismenettelyä. Näissä kunta voi olla asiassa osallisena siten, että toiminto järjestetään tai tapahtuu kunnassa taikka kunta on sopijaosapuolena asiassa mukana. Lakia sovelletaan soveltamisalasäännöksen 2 § :n 1 momentin edellytyksin 2 momentissa luetelluissa tapauksissa :

- 1) siviilipalvelusvelvollisen työpalveluun,
- 2) työvoimapolitiisessa toimenpiteessä olevien henkilöiden tekemään työhön eli työelämäpalveluksessa, työharjoittelussa tai työkokeilussa olevan henkilön työhön,
- 3) perhehoitajan antamaan perhehoitoon sekä
- 4) yksityisiin sosiaali- ja terveystalousten tuottajiin, joista säädetään yksityisten sosiaalipalvelujen valvontalaissa ja yksityisestä terveydenhuollosta annetussa laissa.

Kiivanen

17.10.2002

Edellä kodissa 1) ja 2) siviilipalveluskeskuksen ja työvoimaviranomaisen tehtäväksi on säädetty rikosrekisteriotteen nähtäväksi pyytäminen ennen määräysten ja sopimusten tekemistä, joita ei kuitenkaan voida tehdä, jos henkilö ei halua ottaa vastaan tällaisia tehtäviä. Tällä turvataan henkilön oikeus päättää rikosrekisteritietojensa ilmaisemisesta. Näissä tilanteissa on laissa turvattu henkilön oikeus ilman negatiivisia seuraamuksia kieltäytyä rikostaustan selvittämismenettelyn piiriin kuuluvista tehtävistä.

Kohdan 4) tilanteessa lääninhallituksella lupaviranomaisena on velvollisuus pyytää ote nähtäväksi ennen toimiluvan myöntämistä. Lupaviranomaisen rikostaustan selvittäminen kohdistuu aina muuhun kuin työsuhteessa olevaan henkilöstöön. Käytännössä lupaviranomainen tarkistaa yrittäjäasemassa olevien henkilöiden rikostaustaa, kun he hakevat toimilupaa. Kunnalla puolestaan on velvoite pyytää ote nähtäväksi niissä tilanteissa, joissa palvelun tuottajaa koskee ilmoitusvelvollisuus kuntaan nähden.

Kohdan 3) tilanteessa kunnan/kuntayhtymän velvollisuus on toimeksiantosopimusta valmistellessaan pyytää perhehoitajaksi aikovalta henkilöltä rikosrekisteriote.

7

Kunta toimeksiantajana

Ostosopimuksissa/toimeksiantosopimuksissa eli yksityisoikeudellisissa sopimuksissa kunta ei toimi työnantajana, vaan ainoastaan järjestää palvelun ja maksaa myyjälle korvauksen. Myyjä, yritysmuodosta riippumatta, ollessaan työntäjä-asemassa omaan henkilöstöönsä nähden, on vastuussa tämän lain mukaisten rikostaustan selvittämismenettelyn työnantajalle kuuluvista velvoitteista. Kunta voi tarvittaessa muistuttaa palvelun tarjoajalle rikostaustatietojen tarkastusvelvollisuudesta, mutta ensisijainen velvollisuus on kullakin työnantajalla itsenäisesti omaan henkilöstöönsä nähden. Muistutusvelvollisuus on tärkeää erityisesti niissä tilanteissa, joissa myyjä/työvoiman vuokraaja tms. sopijaosapuoli ei tiedä, että sen palveluksessa olevia henkilöitä tullaan nimenomaan käyttämään tai he toimivat laissa tarkoitetuissa tehtävissä.

8

Hakuilmoitus, otteen hankkiminen, käsittely, päätöksenteko ja otteen palauttaminen

Työnantajan on mainittava rikosrekisteriotteen esittämisvelvollisuudesta työnhaku- tai muussa ilmoituksessa, jolloin virkaa/tehtävää hakeva henkilö on jo tehtävää hakiessaan etukäteen tietoinen tällaisesta vaatimuksesta.

Otteen hankkiminen on siis henkilön itsensä tehtävä ja hän on sen oikeutettu saamaan eli pyytäjänä on palvelussuhteeseen otettava, uusia tehtäviä saava, siviilipalvelusvelvollinen, työvoimapolitiiseen toimenpiteeseen otettava henkilö, palvelun tuottaja ja perhehoitaja. Rikosrekisteriote tilataan oikeusrekisterikeskukselta allekirjoitetulla kirjallisella pyynnöllä, jossa on mainittava otteen käyttötarkoituksesta (ks. jäljempänä kohta 10). Ote on pyytäjälle maksuton. Ote ei saa olla kuutta kuukautta vanhempi työnantajalle esitetäessä.

Ilmeisesti otteen pyytäjälle on annettava tarkempi ohjaus siitä, kenelle tai mille taholle (vastaanottaja) kuntaan ote on toimitettava, jotta ote ei tarpeettomasti kulkeudu sellaisille henkilöille, jotka eivät otetta ja sen tietoja välttämättä tarvitse päätöksentekoa ja käsittelyä varten.

Kiivanen

17.10.2002

Rikosrekisteriotteen nähtäväksi esittäneen henkilötietoihin saadaan tehdä ainoastaan merkinnät rikosrekisteriotteen esittämisestä ja otteen tunnistetiedoista. Työnantaja tai muukaan henkilö, joka on saanut otteen nähtäväksi, ei saa ottaa siitä jäljennöstä. Otteen sisällöstä ei ole oikeuta merkitä rikosrekisteritietoja henkilöä koskeviin asiakirjoihin. Oteesta ilmeneviä tietoja ei saa ilmaista muille kuin sellaisille henkilöille, jotka välttämättä tarvitsevat niitä tehdessään päätöstä siitä, annetaanko henkilölle em. tehtäviä. Vaitiolovelvollisuuden piiriin kuuluvaa tietoa ei saa paljastaa sivulliselle senkään jälkeen kun henkilö ei enää hoida sitä tehtävää, jossa hän on tiedon saanut.

Rikosrekisterissä oleva merkintä ei merkitse nimitys- tai toimintakieltoa, vaan hakijan tai muun henkilön soveltuvuus jää työnantajan harkintaan. Lain mukaan rikosrekisteriotteen esittämisestä voidaan tehdä ainoastaan merkintä siitä, onko ote esitetty vai ei, ja jos ote on esitetty, sen tunnistetiedot. Näin ollen oteesta ilmenevien seikkojen seurauksena työnantaja, päättäessään olla ottamatta henkilöä tehtävään, voi todeta ainoastaan, että valintaa ei vahvisteta/nimitys raukeaa/työsopimusta ei tehdä (HE).

On selvää, että koska ansio- ym. vertailu tulee suorittavaksi hakijoiden kesken ensin kaikilta osin loppuun, ja ote pyydetään tämän jälkeen nähtäväksi vain tehtävään ensisijaisesti nimitettävältä/esitettävältä, lopullista harkintavaltaa käyttävän työnantajan jätettyä henkilön valitsematta tämä ei voi vedota siihen, että valitsematta jättäminen olisi tästä tai muustakaan syystä virheellinen taikka lain vastainen.

Ote on palautettava henkilölle viipymättä sen jälkeen, kun työnantaja ei enää tarvitse otetta valintamenettelyn täytäntöön panemiseksi. Aika, jonka kuluessa ote on palautettava, riippuu siitä, minkälainen valintamenettely on.

9

Mitä tietoja rikosrekisteriotteesta ilmenee

Rikosrekisteriin merkitään tuomioistuimen ratkaisut, jolla henkilö on tuomittu sakkorangaistusta ankarampaan rangaistukseen. Rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa säädetään rajoitetusta rikosrekisteriotteesta, joka on tarkoitettu annettavaksi rikostaustan selvittämislaisissa tarkoitettuihin tehtäviin valittaville henkilöille. Rikostaustan selvittämismenetelmän piiriin on pyritty ottamaan mukaan nimenomaan ne rikokset, joihin syyllistyneitä on katsottu perustelluksi pyrkiä estämään työskentelemästä lasten kanssa. Näitä rikoksia ovat seksuaalirikokset, väkivaltarikokset ja huumausainerikokset.

Rikosrekisteriotteeseen merkitään tiedot päätöksestä, jolla henkilö on tuomittu seuraavista teoista:

- lapsen kohdistuvat rikokset:

sukupuolisiveellisyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (RL 17:19 §)
lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:6 §)

törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7 §) sekä
seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta (RL 20:8 §)

- seksuaalirikokset:

Kiivanen

17.10.2002

raiskaus (RL 20:1 §)
törkeä raiskaus (RL 20:2 §)
pakottaminen sukupuoliyhteyteen (RL 20:3 §)
pakottaminen seksuaaliseen tekoon (RL 20:4 §)
seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:5 §)
paritus (RL 20:9 §) sekä
sukupuolisiveellisyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18 §)

– väkivaltarikokset:

tappo (RL 21:1 §)
murha (RL 21: 2 §)
surma (RL 21: 3 §)
törkeä pahoinpitely (RL 21: 6 §)
törkeä ryöstö (RL 31: 2)

– huumausainerikokset:

huumausainerikos (RL 50:1 §)
törkeä huumausainerikos (RL 50:2 §)
huumausaineen käyttörikos (RL 50:2a §)
huumausainerikoksen valmistelu (RL 50:3 §) sekä
huumausainerikoksen edistäminen (RL 50: 4 §)

Rikosrekisteriin ei tule merkintää sakkorangaistuksista, joten esimerkiksi huumausaineiden käytöstä yleisimmin annettu sakkorangaistus ei tule taustaselvityksessä esille eikä sellainen siis vaikuta työhönottoon. Rikosrekisteriotteesta näkyy tieto siitä, onko tuomioistuimen ratkaisu lainvoimainen sekä tiedot vapausrangaistuksen kärsimisestä ja mahdollisesta armahduksesta.

10

Rikosrekisteriotteen tilaaminen

Rikosrekisteriotteen tilaa asianomainen työnhakija itse. Työantajalla ei ole oikeutta tilata otetta eikä työnhakija voi valtuuttaa työnantajaa tilaamaan otetta puolestansa. Rikostaustan selvittämismenettelylaissa tarkoitettu rikosrekisteriote tilataan Oikeusrekisterikeskuksesta. Otteen voi tilata vapaamuotoisella kirjallisella hakemuksella tai käyttämällä oheista lomakepohjaa (liite 1). Hakemuksen voi toimittaa postitse, telekopiona tai sähköpostilla. Puhelimitse esitetyjä hakemuksia ei käsitellä. Otteen voi myös noutaa henkilökohtaisesti Oikeusrekisterikeskuksesta, jolloin on varauduttava todistamaan henkilöllisyytensä.

Oikeusrekisterikeskuksen yhteystiedot ovat:

Postiosoite: Oikeusrekisterikeskus
PL 157
13101 Hämeenlinna

Käyntiosoite: Linnankatu 3 b, Hämeenlinna
Avoinna valtion virastojen aukiolopäivinä klo 08.00–16.15

Kiivanen

17.10.2002

Rikosrekisterin telekopio: ~~(03) 622 3783~~ **010 366 5783**
Sähköposti: oikeusrekisterikeskus@om.fi
Rikosrekisterin asiakaspalvelu, puhelin ~~(03) 622 3770~~ **010 366 5662**
~~www.oikeusrekisterikeskus.fi~~ **www.oikeus.fi/oikeusrekisterikeskus**

Vapaamuotoisessa hakemuksessa on mainittava:

- henkilö haluaa tilata lasten kanssa työskentelevien rikostausta selvittämiseksi tarvittavan otteen rikosrekisteristä
- tilaajan täydellinen nimi
- henkilötunnus (tai syntymäaika ja -paikka, jos tunnusta ei ole)
- työnantaja tai viranomais, jota varten ote tilataan
- virka tai tehtävä, jota varten ote tilataan
- tilaajan postiosoite
- päivämäärä ja allekirjoitus

Sähköpostilla tehty hakemus voidaan hyväksyä myös ilman allekirjoitusta, ellei ole syytä epäillä hakemuksen alkuperäisyyttä tai eheyttä.

Hakemuksen voi tehdä myös tämän ohjeen liitteenä olevan lomakkeen avulla. Lomake on toimitettava edellä mainituilla yhteystiedoilla postitse, telekopiona tai sähköpostilla Oikeusrekisterikeskukselle.

11

Rangaistussäännökset

Rikostaustan selvittämislaisissa on säädetty rangaistavista teoista. Joka tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta rikkoo

- laissa säädetyn velvollisuuden pyytää nähtäväksi rikosrekisterilain 6 §:n 2 momentissa tarkoitettu ote rikosrekisteristä
- rikkoo velvollisuuden ilmoittaa lääninhallitukselle tai kunnalle muun kuin lupahakemuksessa tai ilmoituksessa määritellyn henkilön ottamisesta lain tarkoittamiin tehtäviin tai
- rikkoo velvollisuuden viipymättä palauttaa rikosrekisteriotteen esittäneelle henkilölle

tuomitaan *rikostaustan selvittämisrikkomuksesta* sakkoon, jollei teosta muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Käytännössä *rikostaustan selvittämisrikkomukseen* voi syyllistyä työntekijä tai tämän edustaja. Työnantajaan rinnastettavia tahoja ovat siviilipalveluskeskus ja työvoimaviranomainen, joka tekee työharjoittelua, työelämävalmennusta tai työkokeilua koskevan sopimuksen. Muita rikosrekisteriotteen nähtäväksi pyytämiseen velvollisia ovat kunta, kuntayhtymä tai lääninhallitus, kun ne toimivat lupaviranomaisena, ottavat vastaan lain mukaisia ilmoituksia tai tekevät toimeksiantosopimusta perhehoidosta. Edellä mainituista rikkomuksista tuomittaisiin siihen syyllistynyt rikostaustan selvittämisrikkomusta sakkoon, jollei muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta. Käytännössä virkamiehiin lain rangaistussäännös tulee harvoin sovellettavaksi, koska virkamiehiin sovelletaan ankarampaa rikoslain 40 luvun säännöksiä virkarikoksista.

Kiivanen

17.10.2002

Rangaistus rikostaustan selvittämislain 8 §:ssä säädetyn vaitiolovelvollisuuden rikkomisesta tuomitaan rikoslain 38 luvun 1 tai 2 §:n mukaan, jollei teko ole rangaistava rikoslain 40 luvun 5 §:n mukaan tai siitä muualla laissa säädetä ankarampaa rangaistusta.

Rangaistus henkilökisteririkoksesta säädetään rikoslain 38 luvun 9 §:ssä. Arkaluonteisten rikosrekisteritietojen käsitteleminen mm. tallentamalla tai kopioimalla ilman lain mukaista perustetta tulee rangaistavaksi henkilökisteririkoksena. Rangaistus henkilökisteririkoksesta on sakkoa tai enintään vuosi vankeutta.

12

Loppuarviointia

Vuoden vaihteen jälkeen voimaan astuvaa lasten ja nuorten suojaamiseksi säädettyä lakia on syytä noudattaa asianmukaisella huolellisuudella ja tarkkuudella. Vaikkakaan työnantajan rikostaustan tarkastusmenettelyn laiminlyönnillä ei olisi vaikutusta jo solmittuun palvelussuhteeseen eikä siten negatiivisia seuraamuksia työhön valitulle henkilölle, palvelussuhteessa olevan henkilön kolmannelle (lapselle) aiheutetusta vahingosta vastaa aina ensi kädessä työnantaja, jolloin teon moitittavuuden arvioinnissa ja vahingonkorvauksen määrässä lisäävänä tekijänä vaikuttavat tahalliset ja törkeät laiminlyönnit. Tarpeettomia riskejä ei tulisi työnantajan näissä tilanteissa ottaa. Lain voimaan tultua alkava käytäntö osoittaa, miten otteen pyytämisen ja esittämismenettely vaikuttaa rekrytointi- ym. tilanteissa ja mihin seikkoihin jatkossa kaivataan ohjeistusta tai parannusta käytäntöjen sujuvuuden parantamiseksi.

HAKEMUS

OIKEUSREKISTERIKESKUS
PL 157
13101 HÄMEENLINNA
FAX (03) 622 3783 010 366 5783
Sähköposti: oikeusrekisterikeskus@om.fi

Tilaan lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseksi tarpeellisen rikosrekisteriotteen.

Sukunimi	
Etunimet	
Henkilötunnus	Kansalaisuus
Työnantajan tai viranomaisen nimi, jota varten ote tilataan	
Virka tai tehtävä, jota varten ote tilataan	